

UVOD

Kršćanski socijalni nauk, prema kardinalu Josephu Höffneru jest skup socijalno-filozofskih i socijalno-teoloških dobivenih spoznaja o biti i redu ljudskog društva. Iz tih spoznaja, koje je Katolička crkva dobila kao dar i milost od samog njenog učitelja i osnivača Isusa Krista – proizlaze razne norme i zadaće uređivanja društva koje se odnose na pojedine povijesne prilike. Kršćanski socijalni nauk je sastavni dio kršćanskog nauka o čovjeku. Posebnu važnost imaju socijalne enciklike Katoličke crkve i stavovi i razmišljanja papa od vremena početaka industrijalizma do danas, gdje oni ističu socijalnu brigu Crkve s ciljem istinskoga razvoja čovjeka i društva.

Kršćanski je socijalni nauk teološka disciplina, koja se bavi primjenom Evanđelja na društvene, gospodarske i političke strukture. Neprestano preispituje stanje ljudskoga poretka u gospodarstvu i društvu, njegovu situaciju i međuodnose. Njegovo je ishodište u dostojanstvu osobe, koja se za kršćane temelji na poimanju stvorenosti na sliku Božju. Međutim, sve to vrijedi i za svjetovnost, kao ishodište i cilj svakog političkog i pravnog poretka. Na tome se temelju razvijaju smjernice za društvene i političke djelatnosti.

Teološka važnost kršćanskog socijalnog nauka proizlazi iz 5 promišljanja¹:

a) Čovjek je slika Božja, otkupljen je Kristovom krvlju i pozvan je na vječno zajedništvo s Bogom. Čovjek nije, niti ne smije postati predmetom ili sredstvom državnog, društvenog ili ekonomskog ponižavanja; na što nas potiču velike Kristove zapovjedi: ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjemu.

b) Krist je otkupio čitava čovjeka i također kao zajednicu tj. čovjek je upućen na zajedništvo, na odnos s drugim čovjekom i sa samim Bogom. Čovjekova osobnost i podrijetlo ukazuje na to da je pozvan na zajedništvo i dijalog s Bogom. Pozvan je da postane zajedničarem božanske naravi. Čuvanje i razvijanje Božjeg sinovstva i zajedništva s drugim Božjim sinovima i kćerima dano je svakom kršćaninu kao osobna životna zadaća. Čovjek je pozvan da bude udom Kristova mističnog Tijela – Crkve.

c) Čak i nakon pada u grijeh, čovjek je od Boga pozvan na red društvenog suživota. "Taj društveni red, njegovo ponovno uspostavljanje i ispunjenje prema spasenjskom planu radosne vijest, njegovo uređenje u svjetlu kršćanskog nauka predmet je kršćanskog socijalnog nauka."²

d) Teška i oštra borba protiv siromaštva, gladi, bolesti, bijede jest kršćanska dužnost i obaveza.

e) Katolički socijalni nauk ne može se odvojiti od njezina nauka o samome ljudskome životu. Krist – Riječ Božja je svojim utjelovljenjem preuzeo istinsku ljudsku narav i ušao u određene povijesne i društvene prilike onog vremena. Riječ Božja imala je utjecaj svojim utjelovljenjem na javni društveni život Rimskoga Carstva. Samim time i snaga vjere u Crkvi ima istu urediteljsku društvenu snagu – Crkva postaje životno načelo ljudskoga društva. Crkva nije izvan svijeta. Crkva i svijet se međusobno prožimaju. Crkva je od samog Krista pozvana da bude kvasac, sol zemlje i svjetlost svijeta. "Vi ste sol zemlje. Ali ako sol obljutavi, čime će se ona osoliti? Nije više ni za što, nego da se baci van i da ljudi po njoj gaze. Vi ste svjetlost svijeta. Ne može se sakriti grad što leži na gori."³ Možemo reći da je Kristovom objavom preko Crkve, čitava ljudska povijest uvučena i postala djelom Božjeg spasenjskog nauma i djelovanja. Bog je i prije Krista govorio u povijesti i preko povijesnih osoba (proroka, kraljeva itd.) i želio je svoje Spasenje objaviti cijelom čovječanstvu preko konkretne povijesne osobe koja duboko i egzistencijalno zadire u ljudsku stvarnost koja je prožeta grijehom. Tako je i katolička Crkva kroz povijest i danas jedan znak i jedan

1 Usp. JOSEPH KARDINAL HÖFFNER, *Kršćanski socijalni nauk*, KS, Zagreb 2005., str. 21.

2 *Ibid*, str 22.

3 Usp. *Jeruzalemska Biblija - Evanđelje po Mateju 5,13-15*, KS, Zagreb 1994., str. 1399.

povijesni događaj koji govori svijetu i daje mu odgovore na njegove (socijalne, društvene) probleme i pitanja.

"Socijalni nauk Crkve u prvom je redu skup principa razmišljanja, kriterija prosuđivanja i smjernica za konkretno djelovanje. Važno je da vjernici koji rade na razvoju čovjeka imaju iscrpna poznavanja te građevine znanja i promatraju je kao sastavni dio svog zadatka evangelizacije... Kršćanski vođe u crkvenom kao i u društvenom području, napose za javni život odgovorni laici, moraju biti s tim naukom dobro upoznati, da bi građansko društvo i njegove strukture inspirirali i oživjeli kvascem Evandjelja.⁴

Kao glavnu temu ovog seminarskog rada pokušat ću osvijetliti dvije važne teme katoličkog socijalnog nauka: načelo solidarnosti i načelo supsidijarnosti. Naime prema kardinalu Josephu Höffneru u katoličkom socijalnom nauku postoje određena načela prema kojima se uređuje društvo. Načela uređenja društva:

- a) Načelo solidarnosti
- b) Načelo općeg ili zajedničkog dobra
- c) Načelo supsidijarnosti.

Ta načela su smjernice za konkretno djelovanje na raznim područjima života i ona žele biti putokaz kršćaninu, ali i svakom čovjeku dobre volje. Riječ je o temeljnim postavkama (osim njih tu su još i dostojanstvo ljudske osobe, ljudska prava, sudjelovanje, povlaštena briga za siromašne) koje se mogu pronaći u raznim socijalnim dokumentima Crkve.

U ovom seminarskom naglasak će biti na načelima solidarnosti i supsidijarnosti. Postoji teoretska pretpostavka o povezanosti solidarnosti i supsidijarnosti iz koje izlazi važnost supsidijarnosti za funkcioniranje solidarnosti, posebno društvene solidarnosti.

⁴ Usp. **PAPINSKO VIJEĆE ZA PRAVDU I MIR**, *Socijalna Agenda – Zbirka tekstova iz katoličkog socijalnog nauka*, str. 19.

1. NAČELO SOLIDARNOSTI

Načelo solidarnosti (od latinske riječi *solidare* = učvrstiti, čvrsto skupa spojiti) istodobno zadire i u osobnost i u društvenost čovjeka i govori o međusobnoj povezanosti između ljudi. Individualizam poriče socijalnu narav čovjeka te u društvu vidi samo namjensku udrugu radi mehaničkog izjednačivanja pojedinačnih interesa. Kolektivizam čovjeku oduzima osobno dostojanstvo i snižuje ga na običan predmet društvenih i gospodarskih procesa. I individualizam i kolektivizam odbačeni su kao društveno načelo uređenja.

“Načelo solidarnosti ne nalazi se negdje u sredini između individualizma i kolektivizma, već predstavlja nov i osebujan izraz o odnosu između čovjeka i društva, budući da istodobno zadire u osobno dostojanstvo i u bitno socijalno uređenje čovjeka. S jedne strane, to se načelo temelji na bitno zadanoj uzajamnoj povezanosti (općoj isprepletenosti), pojedinca i društva, a s druge govori o moralnoj odgovornosti koja proizlazi iz toga ponašanja bića.”⁵

Načelo solidarnosti znanstveno su utemeljili: Heinrich Pesch, Gustav Gundlach i Osvald von Nell-Breuning. Oni su svojem znanstvenom sustavu dali ime solidarizam (želeći se kratkim i prikladnim izrazom suprotstaviti individualizmu i socijalizmu. “Budući da je čovjek prema svome biću osoba i u svojoj osobnoj neponovljivosti istodobno – u skladu sa svojim bićem - upućen na društvo, načelo izgradnje društva počiva na izvornome i vlastitome odnosu upućenosti i povezanosti čovjeka i društva te nipošto ne onemogućuje jednostavno svođenje na jednu od tih veličina.”⁶

Solidarnost je ustvari čvrsta i postojana odlučnost i volja u zauzimanju za sveopće dobro jer smo svi odgovorni jedan za drugoga. Solidarnost nije neki osjećaj, ganuće ili sućut prema velikim patnjama, problemima i poteškoćama bliskih ili dalekih ljudi; već solidarnost odlučno potiče konkretno zalaganje za dobrobit bližnjih (i udaljenih) i spremnost da u evanđeoskom duhu, izgubimo sebe radi drugoga, umjesto da ga iskorištavamo, te da mu služimo, umjesto da ga tlačimo radi vlastite koristi. Prema katoličkom socijalnom nauku solidarnost je utemeljena na čvrstom uvjerenju da su pohlepa za dobit i politička žeđ za vlašću kočnice punog društvenog razvoja. Ovakav stav ugnjetavanja bližnjega može se “pobijediti” jedino u potpunosti suprotnim stavom odnosno načelom solidarnosti. Solidarnost se koristi dijalogom i uči nas poštivati svaku ljudsku osobu, prave vrijednosti i kulturu drugih, opravdanu autonomiju i pravo na samoodređenje.

Papa Pavao VI. u svojoj enciklici *POPULORUM PROGRESSIO* iz 1967. godine progovara o nastojanjima oko razvitka naroda: “Obaveza solidarnosti koja je na snazi za osobe vrijedi i za narode: Razvijeni narodi imaju najhitniju obavezu da pomognu zemljama u razvoju. Treba praktično ostvariti tu koncilsku nauku. Ako je normalno da jedan narod bude prvi korisnik darova kojima ga je obasula Providnost kao i plodova svoga rada, ne može zato nijedan narod rezervirati za svoju isključivu upotrebu bogatstva kojima raspolaže. Svaki narod mora proizvoditi više i bolje da bi, s jedne strane, svojim pripadnicima pružio istinski ljudski standard života i da bi, s druge strane, doprinio općem razvoju čovječanstva. S obzirom na sve veću oskudicu zemalja u razvoju, treba smatrati normalnim da razvijene zemlje žrtvuju dio svoje proizvodnje za zadovoljavanje njihovih potreba; isto je tako normalno da se brinu za formiranje odgojitelja, inženjera, tehničara i učenjaka, određenih da upotrijebe nauku i stručnost u korist nerazvijenijih.”⁷ U istoj enciklici papa govori da viškovi razvijenijih naroda trebaju služiti kao pomoć siromašnijim narodima. Uostalom i bogati će imati puno koristi od toga; jer ako će ustrajati u svojoj škrtosti, moći će samo izazvati Božju pravdu

5 Usp. **JOSEPH KARDINAL HÖFFNER**, *Kršćanski socijalni nauk*, KS, Zagreb 2005., str. 47.

6 *Ibid*, str 48.

7 Usp. **PAPA PAVAO VI.**, *POPULORUM PROGRESSIO - Enciklika o razvitku naroda*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, str. 19.

i gnjev siromašnih koji će se okrenuti protiv njih. Ukoliko bi se neki bogati narod zatvorio u svoju sebičnost, škrtost i samodostatnost može se dogoditi da taj narod nestane ili padne u isto siromaštvo i probleme kakve je u širokom luku izbjegavao primjetiti u svojoj blizini. Opasnost je i za bogate narode i za bogate pojedince da se na njih ne primjeni ona prispodoba iz evanđelja po Luki koja govori o zgrtanju varava bogatstva: "Tada mu netko iz mnoštva reče: "Učitelju, reci mome bratu da podijeli sa mnom baštinu." Nato mu on reče: "Čovječe, tko me postavio sucem ili djeliocem nad vama?" I dometnu im: "Klonite se i čuvajte svake pohlepe: koliko god netko obilovao, život mu nije u onom što posjeduje." Kaza im i prispodobu: "Nekomu bogatu čovjeku obilno urodi zemlja pa u sebi razmišljaše: 'Što da učinim? Nema gdje skupiti svoju ljetinu.' I reče: 'Evo što ću učiniti! Srušit ću svoje žitnice i podignuti veće pa ću ondje zgrnuti sve žito i dobra svoja. Tada ću reći duši svojoj: dušo, evo imaš u zalihi mnogo dobara za godine mnoge. Počivaj, jedi, pij, uživaj!' Ali Bog mu reče: 'Bezumniče! Već noćas duša će se tvoja zaiskati od tebe! A što si priprazio, čije će biti?' Tako biva s onim koji sebi zgrće blago, a ne bogati se u Bogu."⁸ Dakle, Isus Krist nas u evanđelju, a i preko Duha Božjega koji nas uvodi u svu istinu u krilu svoje Crkve opominje; klonimo se pohlepe jer pravi život i prava sreća nisu u posjedovanju materijalnih stvari. Umjesto da sebično zgrćemo blago samo za sebe (a možda ga nikad nećemo stići potrošiti i uživati u njemu) - Gospodin poziva sve kršćane na solidarnost s potrebnima i na "bogaćenje u Bogu". Višak što ga posjeduju pojedinci ili narodi ne pripada onima koji ga posjeduju, nego prema naučavanju crkvenih otaca, siromašnima, bliskima i dalekima. Suvišak se ne mjeri po tome koliko nekome preostaje, nego prema tome koliko nedostaje drugima koji su u potrebi. Negiranje solidarnosti je pravi grijeh, koji može zadobiti i dimenzije socijalnog i strukturalnog grijeha. Osobito kršenje solidarnosti danas je lihvarstvo, privatno ili javno.

U svijetu danas prevladava individualistički mentalitet i da bi se on prevladao potrebno je konkretno zalaganje u solidarnosti i ljubavi. Ovo praktično vježbanje solidarnosti počinje unutar obitelji, međusobnim potpomaganjem bračnih drugova, a kasnije brigom i potpomaganjem djece međusobno. Na taj način se obitelj kvalificira kao društvena zajednica rada i solidarnosti. Individualizam započinje kod čovjeka pojedinca, a zajednici ili društvu daje tek drugotno mjesto; kolektivizam počinje od društva, a donekle prikraćuje pojedinca; solidarizam nastoji polaziti i od pojedinca i od društva u isto vrijeme.

Papa Ivan Pavao II također progovara o načelu solidarnosti u svojoj enciklici *SOLLICITUDO REI SOCIALIS* (Socijalna skrb) iz 1987. godine. U spomenutoj enciklici Papa povezuje dva pojma: uzajamnost i solidarnost. Uzajamnost se očituje u činjenici da "u različitim dijelovima svijeta muškarci i žene osjećaju kao da su njima počinjene nepravde i povrijeđena njihova prava kad god se to čini u dalekim zemljama koje možda nikada neće posjetiti"⁹ Papa nam govori da uzajamnost treba shvatiti kao "sustav koji određuje odnose u suvremenom svijetu sa svim njegovim ekonomskim, kulturnim, političkim i vjerskim komponentama i valja je uzeti kao moralnu kategoriju. Ako se uzajamnost shvati u tom smislu onda je solidarnost jedini odgovor na nju - i to solidarnost kao moralno i socijalno ponašanje, kao 'vrlina'."¹⁰

8 Usp. *Jeruzalemska Biblija - Evanđelje po Luki 12,13-21*, KS, Zagreb 1994., str. 1479.

9 Usp. **PAPA IVAN PAVAO II.**, *SOLLICITUDO REI SOCIALIS – Socijalna skrb*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, str. 35.

10 *Ibid*, str. 35.

2. NAČELO SUPSIDIJARNOSTI

Značenje riječi "supsidijarnost" dolazi od latinske riječi "*subsidium*" koja znači "pomoći iz zaliha, pripomoć". Tako se u rimskome vojničkom rječniku nasuprot kohortama na bojnome polju (u *prima acies*) stavljaju rezervne kohorte pripravne iza fronte (*subsidiarii cohortes*). Iako na prvi pogled latinsko značenje upućuje prije svega na pomoć, pojam supsidijarnost je bogat sadržajem. Kada se značenje ove riječi primjeni na društvo onda ona označuje pomoćni zahvat nekog većeg i jačeg društvenog ustrojstva u korist pojedinaca ili u korist manjeg i slabijeg društvenog ustrojstva tj. u korist manjih životnih zajednica. Kada se kaže veće društveno ustrojstvo, većinom se misli na državu ili određene državne institucije. Temeljno načelo supsidijarnosti pretpostavlja načela solidarnosti i općeg dobra, ali nije s njima istovjetno. Načelo solidarnosti jasno kaže da društvo (država) treba na neki način pomoći pojedincima i ono naglašava uzajamnu povezanost i obvezu. Međutim načelo supsidijarnosti određuje podjelu i ograničavanje mjerodavnosti koje valja poštivati prilikom ostvarivanja i primjenjivanja načela solidarnosti tj. prilikom pomaganja.

Načelo supsidijarnosti prvi put se spominje i definira u službenim dokumentima Crkve u enciklici QUADRAGESIMO ANNO pape Pia XI iz 1931. godine: "Kao što ne valja pojedincima oduzimati i predavati državi one poslove koje oni mogu obavljati na vlastitu odgovornost i vlastitom marljivošću, tako je nepravedno i vrlo škodljivo i za javni poredak opasno davati većemu i višemu društvu one poslove koje mogu izvršavati manje i niže zajednice. Svaka naime društvena ustanova mora po svom pojmu i značenju pomagati udovima društvenog tijela, a ne smije ih nikada ni uništiti ni sasvim prisvojiti. Potrebno je dakle da vrhovna državna vlast nižim ustanovama prepušta manje važne poslove i brige, koje bi joj inače oduzimale mnogo vremena. Na taj će način slobodnije i uspješnije vršiti ono što je jedino njezin posao, jer jedino ona to može izvršiti. A taj će njezin posao biti, kako već kada budu slučaj i potreba donosili: nadzirati, bdjeti, bodriti, obuzdavati. Stoga neka državni vladari budu duboko uvjereni u ovo: što bude savršeniji hijerarhijski red među raznim udruženjima, u skladu s načelom »pripomoćne službe« (supsidijarnosti), to će uspješniji biti autoritet društvene vlasti, i to će sretniji i radosniji biti položaj države."¹¹

Papa Pio XII je 1946. godine nazvao načelo supsidijarnosti jednim od trajno branjenih odrednica Katoličkog socijalnog nauka; ono što radi država uvijek treba imati samo jedan podupirajući i nadopunjavajući odnos naspram "nižih društvenih ustrojstava" (djelatnosti pojedinaca, obitelji i profesionalnih staleža). Zanimljivo je da je isti papa izrekao i važnost supsidijarnosti za život Crkve i to bez ikakve štete za njezin hijerarhijski ustroj.

Kardinal Joseph Höffner govori ovako o utemeljenju načela supsidijarnosti: "Načelo supsidijarnosti ima svoje utemeljenje kako u slobodi i dostojanstvu čovjeka, tako i u ustroju i vlastitosti manjih životnih zajednica čije zadaće i prava ostaju i koje se na smisleniji način ne mogu ispuniti od strane obuhvatnijih socijalnih ustroja."¹² Ovo načelo štiti vlastiti život čovjeka pojedinca i manjih životnih društvenih zajednica od neadekvatnih zahvata opsežnijih društvenih ustrojstava. Ali također načelo supsidijarnosti znači i (pri)pomoć odozgor prema dolje, tj. potrebitost adekvatnog zahvata većih društvenih ustrojstava u manje životne zajednice. Takva vrsta pripomoći može biti ponuđena iz dvaju razloga: a) ako pojedinac ili manje životne zajednice u njima pripadajućim područjima rada zakažu ili zataje, s krivnjom ili bez krivnje, b) ili u slučajevima kada se radi o zadaćama koje mogu obaviti samo obuhvatnija društvena ustrojstva ili tijela.

Iako je načelo supsidijarnosti relativno novo kao definicija i načelo, ipak je to po svome sadržaju dio prastare mudrosti. Već i Mojsije u Knjizi Izlaska dobiva savjet od svoga tasta Jitra o

11 Usp. **PAPA PIO XI.**, *QUADRAGESIMO ANNO*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, str. 23.

12 Usp. **JOSEPH KARDINAL HÖFFNER**, *Kršćanski socijalni nauk*, KS, Zagreb 2005., str. 58.

načinu preraspodjele u upravljanju i vođenju zajednice: "I ti i taj narod s tobom potpuno ćete se iscrpsti. Taj je posao za te pretežak; sam ga ne možeš obavljati. Poslušaj me. Svjetovat ću te, i Bog će biti s tobom! Ti zastupaj narod pred Bogom; podastiri Bogu njihove razmirice. Poučavaj ih o zakonima i odredbama; svraćaj ih na put kojim moraju ići, upućuj ih na djela koja moraju vršiti. Onda proberi između svega puka ljude sposobne, bogobojazne i pouzdane, koji mrze mito, te ih postavi za glavare puku: tisućnike, stotnike, pedesetnike i desetnike. Neka sude narodu u svako doba. Sve veće slučajeve neka preda te iznose, a u manjima neka sami rasuđuju. Olakšaj sebi breme: neka ga oni s tobom nose."¹³ Niti Bog nije htio samome sebi pridržati vršenje svih vlasti. On svakom stvorenju povjerava zadatke koje je to stvorenje sposobno izvršiti, a Bog kao Stvoritelj najbolje zna kakve je mogućnosti i potencijale ugradio u svako pa i najmanje stvorenje. U takav način upravljanja treba se ugledati u društvenom životu. Način Božjeg ravnanja svijetom, koji svjedoči o najdubljem poštivanju ljudske slobode, trebao bi nadahnjivati mudrost svjetkih vladara. Katekizam Katoličke Crkve kaže da bi se oni koji vladaju u nekoj ljudskoj zajednici trebali postaviti kao sluge Božanske Providnosti. I pisac Dante u svome djelu *Monarhija* govori da nije dobro da o svakoj maloj stvari nekog grada neposredno odlučuje car, jer različiti gradovi (narodi, kraljevstva ...) imaju svoje različitosti koje valja poštovati i regulirati posebnim zakonima.

U 19. stoljeću, puno prije socijalnih enciklika, biskup Ketteler započeo je unutar Katoličke Crkve formuliranje supsidijarnosti. On govori da narod ima pravo da se sam pobrine i izvrši ono što sam može izvršiti u svojoj kući, u svojoj zajednici i domovini. To se protivi načelu centralizirajuće državne vlasti. Ovo načelo daje prednost federalističkoj podjeli u državi i poštivanju lokalne samouprave nasuprot svakom centralizmu i totalitarnim političkim tendencijama. Načelo supsidijarnosti predstavlja obranu slobodne inicijative u društvu i zalaže se za pravo manjih životnih krugova, za izgradnju društvenog života odozdo prema gore. Najbolji primjer za to jest obiteljska zajednica. Država glede obitelji ima samo stanovito skrbničko pravo i to u onim slučajevima gdje roditelji teško krše svoja roditeljska prava i obaveze. S druge strane, ukoliko bi država zlorabila svoje "supsidijarno pravo", onda bi to bio strašan apsolutizam. Biskup Ketteler govori da svaki pojedinac ima svoja prava koja sam može i smije vršiti. Za njega država nije nikakav stroj, već živi organizam sa živim udovima u kojem svaki ud ima svoje pravo, vlastitu ulogu i oblikuje svoj vlastiti slobodan život. Ti udovi predstavljaju pojedinca, obitelj, zajednicu itd. Tek tamo gdje niži ud toga organizma nije više u stanju sam dosegnuti svoju svrhu ili nije u stanju otkloniti prijetuću opasnost za svoj razvoj, stupa u djelovanje viši ud.

Drugi vatikanski sabor naglasio je da načelo supsidijarnosti valja primjenjivati i za odgojne i školske institucije i za međunarodnu gospodarsku suradnju. Enciklika *Rerum novarum* pape Lava XIII iz 1891. godine, naznačava put pravednih reformi kojima se može radu vratiti njegovo dostojanstvo slobodne ljudske djelatnosti. U te reforme pripada odgovornost društva i države koja bi trebala braniti radnika od nezaposlenosti. U povijesti to se ostvarivalo na dva načina: a) ekonomskim politikama usmjerenim da garantiraju uravnotežen gospodarski rast i zadovoljavajuće uvjete pune zaposlenosti, b) borna protiv nezaposlenosti sa taktikom politike profesionalne prekvalifikacije koje su uspjevale radnicima omogućiti lakši prijelaz iz kriznog sektora gospodarstva i sektore u razvitku. Da bi se postigli ti ciljevi, država mora zahvatiti neposredno ili posredno. "Posredno i prema načelu supsidijarnosti, stvarajući pogodne uvjete za slobodno vršenje ekonomske djelatnosti koja će pružiti obilnu ponudu mogućnosti rada i vrela bogatstva. Neposredno i prema načelu solidarnosti, stavljajući u obranu najslabijega neke granice autonomiji pojedinih strana koje odlučuju o uvjetima rada, i osiguravajući u svakom slučaju životni minimum radniku bez posla."¹⁴

13 Usp. *Jeruzalemska Biblija – Knjiga Izlaska 18,18-22*, KS, Zagreb 1994., str. 85.

14 Usp. **PAPA IVAN PAVAO II.**, *CENTESIMUS ANNUS*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, str. 14-15.

2.1. OPRAVDANJE NAČELA SUPSIDIJARNOSTI¹⁵

Nijedna društvena zajednica ne stvara se radi nje same, već uvijek zbog samih ljudi koji je osnivaju. Ukoliko se to temeljno pravilo ne poštuje, onda to obično šteti i samom čovjeku pojedincu i društvenoj zajednici.

Odnos društva i pojedinca:

a) Prevelika društvena pomoć šteti čovjeku jer ona sužava slobodu, guši inicijativu i umanjuje svijest odgovornosti za vlastito oblikovanje života

b) Prejaka društvena pomoć šteti ujedno i samoj društvenoj zajednici jer se ona kod toga opterećuje zadaćama koje su joj strane, a pritom obično zanemaruje vlastite zadatke. Obično u takvom slučaju dolazi do velikog porasta birokracije i činovničkog duha.

Odnosi između većih i manjih zajednica: - tu vrijedi isto što je gore rečeno.

a) Time što je neka zajednica bliža osobi time se više cijeni inicijativa pojedinca

b) Što je neka zajednica veća to manji interes i osobno zalaganje pokazuju pojedini pojedinci u njoj.

Sadržaj načela supsidijarnosti može se vrlo lako izraziti u obliku jednog uvjetnog (kondicionalnog) stava:

- Ako čovjek pojedinac (ili podređena tj. manja zajednica) može sam sebi pomoći, onda mu (nadređena tj. veća) društvena zajednica ne smije oduzeti tu priliku za vlastitu pomoć time što bi mu nametala svoju pomoć, osim da mu pomogne u njegovim inicijativama

- Ako čovjek pojedinac ne može sam sebi pomoći (zbog psihičkih nedostataka, ekonomskog siromaštva, socijalne ugroženosti, nesposobnosti ili nečega drugoga), onda veća društvena zajednica-institucija mora intervenirati priskoćući u pomoć, odnosno pomoći osobi kako bi ona mogla iznova obavljati svoju funkciju.

¹⁵ Usp. IVAN MACAN, *SOCIJALNA ETIKA skripta za studente*, FFDI, Zagreb, str. 24.

ZAKLJUČAK

Kršćanski socijalni nauk je teološka disciplina, koja se bavi primjenom Evandjelja na društvene, gospodarske i političke strukture. Neprestano preispituje stanje ljudskoga poretka u gospodarstvu i društvu, njegovu situaciju i međuodnose. Za uspješnost ljudskoga života nije važan samo odnos pojedinca s njegovim krepostima, već je prevažan i socijalni i politički sustav. Njegovo je ishodište u dostojanstvu osobe, koja se za kršćane temelji na poimanju da je čovjek stvoren na sliku i priliku Božju. Sve to vrijedi i za svjetovne društvene ili socijalne sustave kao ishodište i cilj svakog političkog i pravnog poretka, i daje smjernice za sve društvene i političke djelatnosti.

Načelo solidarnosti naglašava središnju važnost solidarnosti za politiku ukorijenjenu u shvaćanju ljudskoga dostojanstva. Solidarnost je svijest o međusobnoj povezanosti i osjećaju odgovornosti. Kao i u obitelji, tako i u društvu, poslu ili gospodarstvu, unutarnjim ili međunarodnim odnosima – bez solidarnosti, suživot je ljudi nezamisliv. Solidarnost je s jedne strane krepost, ali je s druge strane strukturalno načelo državnoga poretka. Također, to je i sposobnost pojedinca prepoznati dostojanstvo i prava brata čovjeka, te konkretna primjena navedenoga u životu. Kao strukturalno načelo, solidarnost utječe na društveno i radno zakonodavstvo, na čitav pravni poredak. Solidarnost nije moguća bez supsidijarnosti.

Načelo supsidijarnosti smjernica je kršćanskoga društvena nauka koja organizira odnos između države i društva. Država bi društvu (pojediniim građanima, obiteljima, skupinama i poduzećima) trebala ponuditi potporu za samopomoć – niti manje, niti više od toga. Pojam supsidijarnosti znači pružanje pomoći, nuđenje potpore ili utočišta. Načelo supsidijarnosti polazi od pretpostavke kako sve ono što pojedini građanin (obitelji ili poduzeća) može poduzeti, nikada ne bi trebalo biti onemogućeno od strane države. Državno ustrojstvo se temelji na slobodi i dostojanstvu osobe. Supsidijarnost potiče državu na djelovanje, ali istovremeno i na ograničavanje njenog djelovanja. Potiče je na pomaganje manjim zajednicama, u cilju omogućavanja njihova boljega položaja, pomažući im tako pri osobnoj egzistenciji. Istovremeno ne dopušta miješanje u područja života i obveza tih zajednica koje su one kadre urediti i postići same. Načelo supsidijarnosti počiva na činjenici kako uspješnost ljudskoga života ovisi prvenstveno o sposobnosti i spremnosti osobe iskoristiti prilike, ući u rizike, izdržati napore i ostvarivati postignuća. Da bi gore navedena načela organizacije gospodarstva i društva, države i međunarodnih odnosa, bila produktivna, kršćanski socijalni nauk treba surađivati s disciplinama društvenih znanosti, osobito gospodarstva, sociologije, pravnih i političkih znanosti.

Neki od konkretnih primjera primjene načela solidarnosti i supsidijarnosti vidimo već u 19. stoljeću, a i kasnije u 20. stoljeću. Ovaj praktičan utjecaj odražen je npr. u razvoju socijalnog osiguranja u zemljama njemačkog govornog područja, slomu komunizma, te poslije-komunističkim preobrazbenim procesima, u pojačanju pozornosti prema problemima trećega svijeta te u postupcima europskih integracija.

Smatram da treba posebno naglasiti da: "Crkva socijalnu poruku evandjelja ne smije smatrati teorijom, nego, u prvom redu, temeljem i motivacijom djelovanja. Potaknuti tom porukom, neki od prvih kršćana dijelili su svoja dobra siromasima svjedočeći kako je bio moguć miran i solidaran život usprkos različitu društvenom porijeklu. Snagom evandjelja monasi su tijekom stoljeća obrađivali zemlju, redovnici i redovnice osnivali bolnice i skloništa za siromašne, bratovštine, muževi i žene svih staleža zalagali su se u korist potrebitih i emarginiranih, uvjereni da Kristove riječi: »Što god učinite jednom od ove moje najmanje braće, meni činite« (Mt 25, 40) ne smiju ostati pobožna želja, nego moraju postati konkretnim životnim zalaganjem. Danas je Crkva više no ikada svjesna da njena

socijalna poruka mora biti vjerodostojna više djelatnim svjedočenjem nego svojom suvislošću i nutarnjom logikom.“¹⁶

Stoga, na kraju ovog rada svoje stavove mogu ujediniti s pozivom pape Pavla VI na odgovornost i akciju koji u svome apostolskom pismu OCTOGESIMA ADVENIENS iz 1971. godnie poručuje: “Svim kršćanima ponovno i još hitnije upućujemo poziv na akciju. U našoj enciklici o razvitku naroda naglašavali smo potrebu da svi stupe u akciju: «Laici moraju uzeti na sebe kao svoj specifični zadatak obnovu vremenitog reda. Dok se služba hijerarhije sastoji u tome da naučava i autentično tumači moralna načela koja vrijede na tom području, na njih spada da slobodnom inicijativom i ne čekajući pasivno na direktive prožmu kršćanskim duhom mentalitet i običaje, zakone i strukture zajednice u kojoj žive.» (PP, br. 42) Svatko neka ispita sama sebe o onomu što je već učinio i što mu je još činiti. Nije dosta opominjati na načela, potvrđivati svoje dobre namjere, ukazivati na glasne nepravde i proročki optuživati. Riječi neće imati stvarne težine ako ih svatko ne poprati življom svijesti o vlastitoj odgovornosti i učinkovitoj akcijom. I odviše je lako svaljivati na druge odgovornosti za nepravde, ako istodobno nismo uvjereni da je svatko odgovoran i da je prije svega prijeko potrebno osobno se obratiti. Ova temeljita poniznost oslobodit će akciju od svake krutosti i svakog sektaštva, neće dopustiti da nas obeshrabri zadaća kojoj kao da nema kraja. Kršćaninovu nadu hrani prije svega saznanje da je Gospodin s nama na djelu u svijetu i da kroza svoje Tijelo, - Crkvu, a po njoj u svekolikom čovječanstvu – nastavlja Otkupljenje izvršeno na Križu, otkupljenje što je pobjednički prosinulo na uskršno jutro; nadalje saznanje da i drugi ljudi djeluju u složnim akcijama za pravdu i mir; jer pod koprenom ravnodušnosti u srcu svakog čovjeka gori želja za bratskim životom i žeđ za pravdo i mirom, volja i žeđ koje se moraju razmahati.“¹⁷

16 Usp. **PAPA IVAN PAVAO II.**, *CENTESIMUS ANNUS*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, str. 51.

17 Usp. **PAPA PAVAO VI.**, *OCTOGESIMA ADVENIENS*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, str. 22-23.

LITERATURA

HÖFFNER, kardinal Joseph.: *KRŠĆANSKI SOCIJALNI NAUK*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb 2005.

JERUZALEMSKA BIBLIJA, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb 1994.

MACAN, Ivan: *SOCIJALNA ETIKA – skripta za studente iz kolegija socijalna etika*, FFDI, Zagreb.

PAPA IVAN XXIII.: *Enciklika MATER ET MAGISTRA*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve (preuzeto sa internet stranice www.snc.hbk.hr)

PAPA IVAN PAVAO II.: *Enciklika CENTESIMUS ANNUS*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve (preuzeto sa internet stranice www.snc.hbk.hr)

PAPA IVAN PAVAO II.: *FAMILIARIS CONSORTIO – obiteljska zajednica – apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve (preuzeto sa internet stranice www.snc.hbk.hr)

PAPA IVAN PAVAO II.: *SOLLICITUDO REI SOCIALIS – Socijalna skrb*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve (preuzeto sa internet stranice www.snc.hbk.hr)

PAPA LAV XIII.: *Enciklika RERUM NOVARUM – o stanju radnika*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve (preuzeto sa internet stranice www.snc.hbk.hr)

PAPA PAVAO VI.: *Enciklika OCTOGESIMA ADVENIENS*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve (preuzeto sa internet stranice www.snc.hbk.hr)

PAPA PAVAO VI.: *Enciklika POPULORUM PROGRESSIO – enciklika o razvitku naroda*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve (preuzeto sa internet stranice www.snc.hbk.hr)

PAPA PIO XI.: *Enciklika QUADRAGESIMO ANNO*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve (preuzeto sa internet stranice www.snc.hbk.hr)

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. NAČELO SOLIDARNOSTI.....	3
2. NAČELO SUBSIDIJARNOSTI.....	5
2.1. OPRAVDANJE NAČELA SUPSIDIJARNOSTI.....	7
ZAKLJUČAK.....	8
LITERATURA.....	10